

Postanowienie z dnia 9 maja 2007 r., II CSK 25/07

Artykuł 92 ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (jedn. tekst: Dz.U. 2007 r. Nr 155, poz. 1095) nie ma zastosowania do dobrowolnej likwidacji oddziału przedsiębiorstwa zagranicznego.

Sędzia SN Marek Sychowicz (przewodniczący)

Sędzia SN Jan Górowski (sprawozdawca)

Sędzia SN Maria Grzelka

Sąd Najwyższy w sprawie z wniosku "P.-C.I.", spółki z o.o. w Niemczech, Oddziału w Polsce z siedzibą w Ł. o wykreślenie z Krajowego Rejestru Sądowego, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 9 maja 2007 r. skargi kasacyjnej wnioskodawcy od postanowienia Sądu Okręgowego w Łodzi z dnia 6 października 2006 r.

uchylił zaskarżone postanowienie i przekazał sprawę Sądowi Okręgowemu w Łodzi do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

"P.-C.I.", niemiecka spółka z o.o., wniosła o wykreślenie jej oddziału w Polsce z siedzibą w Ł. z Krajowego Rejestru Sądowego.

Postanowieniem z dnia 28 kwietnia 2006 r referendarz Sądu Rejonowego w Łodzi odmówił wpisu, wskazując, że stosownie do art. 92 ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (jedn. tekst: Dz.U. 2007 r. Nr 155, poz. 1095 – dalej: "u.s.d.g."), do likwidacji oddziału przedsiębiorstwa zagranicznego stosuje się odpowiednio przepisy kodeksu spółek handlowych o likwidacji spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, a zgodnie z art. 272 k.s.h. rozwiązanie takiej spółki następuje dopiero po przeprowadzeniu likwidacji. Do wykreślenia oddziału przedsiębiorcy zagranicznego z Krajowego Rejestru Sądowego konieczne jest więc

podjęcie wszystkich wymaganych przez kodeks spółek handlowych czynności w celu ujawnienia likwidacji w rejestrze. Dopiero po przeprowadzeniu tych czynności możliwe jest skuteczne złożenie wniosku o wykreślenie oddziału zagranicznej spółki z o.o. Z tego względu wniosek został uznany za przedwczesny.

Skargę na to orzeczenie złożył wnioskodawca. Sąd Rejonowy postanowieniem z dnia 21 czerwca 2006 r. także odmówił wpisu, przyjmując, że zaskarżone postanowienie straciło moc na podstawie art. 398²² § 2 i 3 k.p.c. Wyraził pogląd, że bez względu na przyczynę likwidacji oddziału przedsiębiorcy zagranicznego, w każdym wypadku do tego postępowania należy odpowiednio zastosować przepisy dotyczące spółki z ograniczoną odpowiedzialnością. Jednocześnie wykluczył, aby unormowanie zawarte w art. 92 ustawy miało zastosowanie wyłącznie do likwidacji przymusowej. Nie zgodził się ze stanowiskiem skarżącego, że „zwinięcie” oddziału przedsiębiorcy zagranicznego w Polsce bez przeprowadzenia formalnej likwidacji nie zmienia sytuacji wierzycieli. Tylko w wypadku odpowiedniego stosowania art. 272 i nast. k.s.h. następuje powiadomienie ich przez ogłoszenie w Monitorze Sądowym i Gospodarczym o otwarciu likwidacji oraz w konsekwencji mogą zgłaszać likwidatorowi swoje wierzytelności, a po wtóre powinny one zostać już w tym postępowaniu w całości zaspokojone.

Apelację wnioskodawcy Sąd Okręgowy w Łodzi oddalił postanowieniem z dnia 6 października 2006 r., dzieląc ustalenia i argumentację prawną Sądu pierwszej instancji. Podkreślił, że zgodnie z art. 85 u.s.d.g., dla wykonywania działalności gospodarczej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przedsiębiorcy zagraniczni mogą, na zasadzie wzajemności, jeżeli ratyfikowane umowy międzynarodowe nie stanowią inaczej, tworzyć oddziały z siedzibą w Polsce. Analiza przepisów ustawy o swobodzie działalności gospodarczej wskazuje na trafność stanowiska Sądu pierwszej instancji, znajdującego oparcie przede wszystkim w wykładni językowej, która w omawianym wypadku prowadziła do racjonalnych wyników, a więc nie uprawniała do sięgnięcia do innych metod interpretacji prawa.

Wnioskodawca w skardze kasacyjnej opartej na podstawie naruszenia art. 92 ustawy wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z postulatem zupełności systemu prawa, wykładnia językowa przepisu powinna uwzględniać także jego kontekst, a więc treść innych części

tekstu prawnego i to nie tylko regulacji szczególnych. Innymi słowy, przy ustaleniu językowego znaczenia przepisu trzeba brać pod uwagę także inne przepisy oraz cel danej regulacji prawnej, zgodnie z zasadą harmonizowania całości danego unormowania.

Artykuł 92 u.s.d.g. znajduje się w rozdziale szóstym, zawierającym przepisy odnoszące się do przedsiębiorców zagranicznych, tj. osób wykonujących działalność gospodarczą za granicą (art. 5 ust 3 u.s.d.g.). Znaczący pod tym względem jest sam jego tytuł „Oddziały i przedstawicielstwa przedsiębiorców zagranicznych”. Jak wynika z art. 85 ust. 1 u.s.d.g., rozpoczynającego ten fragment ustawy, przedsiębiorcy zagraniczni mogą wykonywać działalność gospodarczą w Polsce w ramach oddziału na zasadzie wzajemności, jeżeli ratyfikowane umowy międzynarodowe nie stanowią inaczej. W związku z członkostwem Polski w Unii Europejskiej status prawny przedsiębiorcy zagranicznego w Polsce, np. spółki z o.o., zależy więc od tego, czy ma siedzibę – jak w omawianym wypadku – na obszarze Unii Europejskiej lub na terenie Europejskiego Obszaru Gospodarczego (art. 13 u.s.d.g.). Nie wdając się w ocenę specyfiki Traktatu akcesyjnego jako umowy międzynarodowej, w hierarchii źródeł prawa (art. 91 Konstytucji), gdyż zagadnienie to nie ma bezpośredniego znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy, należy podkreślić, że ustawa zasadnicza tworzy korzystny klimat dla urzeczywistnienia zasady pierwszeństwa prawa wspólnotowego. W literaturze i judykaturze jednolicie przyjmuje się, że interpretacja i stosowanie prawa polskiego powinno następować z uwzględnieniem jego harmonizacji z prawem wspólnotowym (por. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29 listopada 2005 r., II PK 100/05, OSP 2007, nr 5, poz. 56). W takim wypadku w pierwszej kolejności sąd powinien dokonać prowspólnotowej wykładni przepisu prawa wewnętrznego. Dopiero w braku możliwości usunięcia sprzeczności między normą polską a wspólnotową w ten sposób, zachodzi potrzeba rozważenia odmowy zastosowania prawa krajowego.

Gdy zastosowane techniki interpretacji mogą prowadzić do różnych wyników, wykładnia przepisu ustawy powinna przyjąć kierunek zapewniający pełną zgodność z prawem unijnym. Realizacja tego postulatu prowadzi do zapewnienia prawu wspólnotowemu pełnej skuteczności (por. art. 9 Konstytucji i art. 10 Traktatu ustanawiający Wspólnotę Europejską z dnia 25 marca 1957 r. (Dz.U. z 2004 r. Nr 90, poz. 864, załącznik – dalej: "TWE").

Z wynikającej z prawa wspólnotowego zasady niedyskryminacji (art. 12 TWE w związku z art. 43 TWE) płynie obowiązek traktowania oddziału niemieckiej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością nie gorzej niż takiej samej jednostki organizacyjnej spółki polskiej. Skoro kodeks spółek handlowych nie normuje procedur likwidacyjnych oddziału spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, to jego powołanie lub likwidacja pozostaje w gestii tej osoby prawnej. Spółka, likwidując oddział, nie jest więc zobowiązana do ujawniania jego sytuacji organizacyjnej lub majątkowej. Jest tak dlatego, że zlikwidowanie oddziału, nie ma bezpośredniego wpływu na wiarygodności osób trzecich. Oddział, choć jest ośrodkiem wyodrębnionym przestrzennie oraz organizacyjnie, wyposażonym z reguły w majątek i posiadającym własne kierownictwo, a także księgowość, może dokonywać tylko takich czynności, które należą do przedmiotu działalności jednostki macierzystej. Znajduje się pod zwierzchnim kierownictwem ośrodka głównego, a przede wszystkim nie posiada odrębnej od przedsiębiorcy podmiotowości w sferze prawa cywilnego (por. art. 5 ust 4 ustawy oraz wyrok Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości z dnia 18 marca 1981 r. w sprawie Blankeart i Willems PVBA przeciwko Louise Trost, ECR 1981/3/00819). Dłużnikiem przed likwidacją, jak i po tym zdarzeniu pozostaje spółka i taka zmiana nie wpływa na zakres jej odpowiedzialności.

Zastosowana przez Sądy obu instancji wykładnia art. 92 u.s.d.g. pozostawała więc w sprzeczności z zasadą niedyskryminacji wnioskodawcy jako podmiotu zagranicznego. Z tego względu należało podzielić pogląd, że unormowanie to nie obejmuje dobrowolnej likwidacji oddziału przez zagraniczną spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością mającą siedzibę na obszarze Unii Europejskiej bądź na terenie Europejskiego Obszaru Gospodarczego. Wprawdzie ustawodawca w art. 92 u.s.d.g. nie rozróżnia rodzajów likwidacji dobrowolnej i przymusowej, ale treść tego przepisu, w świetle poczynionych uwag, należało rozpatrywać w kontekście regulacji zawartej w art. 91 u.s.d.g., gdyż unormowania te pozostają w nierozzerwalnym związku.

Wymieniony przepis w ust. 1 określa przesłanki wydania przez ministra do spraw gospodarki decyzji o zakazie wykonywania działalności gospodarczej przez przedsiębiorcę zagranicznego w ramach oddziału, a w ust. 2 nakłada na organ wydający tę decyzję obowiązek zawiadomienia przedsiębiorcy zagranicznego o obowiązku wszczęcia postępowania likwidacyjnego oddziału, które wtedy ma

właśnie charakter przymusowy. W związku z tym tylko w wypadku takiej likwidacji istnieje potrzeba zachowania ograniczeń wynikających z art. 92 u.s.d.g., który odsyła w zakresie likwidacji oddziału przedsiębiorcy zagranicznego do likwidacji spółki z ograniczoną odpowiedzialnością (art. 274-288 k.s.h.). Należy więc uznać, że art. 92 u.s.d.g. jest dopełnieniem regulacji zawartej w art. 91 u.s.d.g. Umieszczenie przepisu w systematyce aktu prawnego nie jest zatem przypadkowe, skoro pozostaje w bezpośrednim związku z przepisem poprzedzającym (*argumentum a rubrica*). Logiczną konsekwencją nałożenia na niesumienne przedsiębiorcę zagranicznego wspomnianego zakazu jest więc obowiązek przeprowadzenia formalnej likwidacji, w tym ogłoszenia o niej w Monitorze Sądowym i Gospodarczym.

Z uzasadnienia projektu ustawy o swobodzie działalności gospodarczej wynika, że jej celem było uproszczenie procedur i zniesienie zbędnych barier w prowadzeniu działalności gospodarczej. Wyrażona w Konstytucji zasada wolności działalności gospodarczej (art. 22) oznacza zarówno swobodę jej podejmowania, jak i prowadzenia. Zasadą jest więc swoboda zapewniona przedsiębiorcy w tej dziedzinie, a wyjątkiem zakazy i ograniczenia, które w związku z tym powinny być wyraźnie ustanowione (por. uchwała siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 10 stycznia 1990 r., III CZP 97/89, OSNCP 1990, nr 6, poz. 74).

Z tych względów orzeczono, jak w sentencji (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.).